

Związek między motywami rodzicielskimi, poczuciem sensu życia i dobrostanem. Moderacyjna rola centralności religijności

Relationship between parental motives, sense of meaning in life and well-being. The moderating role of the centrality of religiosity

<https://doi.org/10.34766/fer.v60i4.1292>

Bartosz Pyrz^a ✉, Dominik Moskal^b, Olga Korba^c, Żaneta Kania^d

^a Bartosz Pyrz¹, <https://orcid.org/0009-0009-0504-5308>

^b Dominik Moskal¹, <https://orcid.org/0009-0007-9606-3848>

^c Olga Korba¹, <https://orcid.org/0009-0008-9961-2248>

^d Żaneta Kania¹, <https://orcid.org/0009-0008-4830-8457>

✉ Autor korespondujący: pyrzbartosz@gmail.com

¹ Wydział Pedagogiki i Psychologii, Katedra Psychologii Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Abstrakt: We współczesnym świecie możemy zauważyć tendencje do odwleknięcia decyzji dotyczącej bycia rodzicem. Pojawia się pytanie, co tak naprawdę motywuje ludzi do wyboru roli rodzicielskiej i zwiększa ich satysfakcję z życia. Postanowiono sprawdzić związek między motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu życia i dobrostanem oraz potencjalną rolę religijności w ich wzmocnieniu. W artykule omówiono teoretyczne aspekty motywów rodzicielskich, sensu życia, religijności, dobrostanu oraz ich wzajemne powiązania w dotychczasowych badaniach. W badaniu wzięło udział 248 osób w wieku od 19 do 63 lat. Postawiono trzy hipotezy badawcze: H1. Pozytywne motywy rodzicielskie korelują pozytywnie z poczuciem sensu życia i dobrostanem; H2. Centralność religijności pełni moderacyjną rolę w związku między pozytywnymi motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu życia i dobrostanem oraz H3. Negatywne motywy rodzicielskie nie korelują istotnie z poczuciem sensu życia i dobrostanem. Pierwsza i trzecia hipoteza zostały częściowo potwierdzone. Osoby charakteryzujące się pozytywnymi motywami rodzicielskimi odczuwały wyższy poziom poczucia sensu, a centralność religijności pełniła moderacyjną rolę w tym związku. Druga hipoteza została potwierdzona. Badanie sugeruje, że religijność może być zasobem pozwalającym nadać znaczenie rodzicielstwu. W pracy wskazano na dalsze kierunki badań oraz implikacje praktyczne.

Słowa kluczowe: centralność religijności, dobrostan eudajmonistyczny, motywy rodzicielskie, sens życia.

Abstract: In the contemporary world, one may notice that people tend to postpone their decision on having a child. A question arises what really motivates people to become a parent and increase their satisfaction with life. An attempt was made to assess the relation between childbearing motives and the sense of meaning in life and well-being as well as the potential influence of religiosity on them. The dissertation discussed the theoretical aspects of childbearing motives, the meaning in life, religiosity, well-being and their interconnectedness in the previous research. The study involved 248 respondents at the age from 19 to 63. Three research hypotheses were made: H1. Positive childbearing motives have a positive correlation with the sense of meaning in life and well-being; H2. Centrality of religiosity serves a moderating role in the relation between positive childbearing motives and the sense of meaning in life and well-being, and H3. Negative childbearing motives do not have a major correlation with the sense of meaning in life and well-being. The first and third hypotheses were partially confirmed. People characterized by positive childbearing motives felt a higher sense of meaning while centrality of religiosity served a moderating role in the relation in question. The second hypothesis was proved. The study suggests that religiosity can serve as the resource thanks to which people are able to give meaning to parenthood. The dissertation indicated the directions of further research and practical implications.

Keywords: centrality of religiosity, eudaimonic well-being, childbearing motives, meaning in life.

Wprowadzenie

Rodzicielstwo w różnych kulturach często kojarzy się ze spełnieniem i celem. Większość ludzi zdaje się wyrażać przekonanie, że posiadanie potomstwa wiąże się z doświadczaniem znaczenia i poczucia sensu. Potoczne intuicje znajdują potwierdzenie w literaturze

naukowej (Morse & Steger, 2019). Doświadczenie sensu życia chroni rodziców przed zachwianiem zdrowia psychicznego (Nelson i in., 2014). Jednak czy osoby, które pozytywnie wartościują rodzicielstwo deklarują częściej tego typu doświadczenia?

Czy negatywne reagowanie na aspekty rodzicielstwa może wobec tego stanowić predyktor obniżonego poziomu poczucia sensu?

Istotne w tym wypadku wydaje się być uwzględnienie religijności. Stanowi bowiem ona silny wyznacznik dzietności (Okun, 2017). Wspiera także odczuwanie sensu życia (Abu-Hilal i in., 2017). Jej wysokie nasilenie może intensyfikować relacje między motywami rodzicielskimi a doświadczaniem celu, znaczenia czy zrozumienia. Warto jednak umieścić poczucie sensu w ramach szerszej kategorii – dobrostanu, aby zweryfikować w pełniejszy sposób relacje między wartościowaniem rodzicielstwa a jego potencjalnymi konsekwencjami.

1. Teoretyczne podstawy badań własnych

1.1. Motywy rodzicielskie a poczucie sensu i dobrostan

Motywy rodzicielskie odnoszą się do odpowiedzi pod postacią reakcji na wyzwania i konsekwencje związane z rodzicielstwem. Mogą przybrać formę pozytywną lub negatywną. Wpływ na to, która forma będzie dominującą, mają zarówno indywidualne doświadczenia nabywane w toku życia, jak i czynniki biologiczne (Miller, 2011). Pozytywne lub negatywne motywy mogą mieć istotne znaczenie w kontekście postrzegania prokreacji oraz chęci bądź niechęci posiadania potomstwa. Przekłada się to na podjęcie zachowań w celu reprodukcji lub jej uniknięcia (Huczewska i in., 2023). W odniesieniu do motywów rodzicielskich należy zwrócić uwagę na model TDIB (*Traits-Desires-Intentions-Behaviour*), (Varas & Borsa, 2022). Jego pierwszym elementem są cechy. Należy rozumieć je jako predyspozycje do pewnych zachowań. Kolejny – to pragnienia, które odnoszą się do wyznaczanych planów i celów, określających kierunek dążeń. Następny element – intencje są wynikiem pragnień, jednak zawierają element refleksji nad możliwościami jednostki oraz potencjalnymi barierami. Zachowania są finalnym etapem w modelu, które mogą zaistnieć w dogodnych warunkach (Mynarska & Rytel, 2014).

Poczucie sensu życia w ujęciu Viktora Frankla można rozumieć jako proces „ciągłego stawania się i doskonalenia własnej egzystencji” (Frankl, 2019; Szykuła, 2022, s. 239). Poczucie sensu życia może być rozumiane jako subiektywne postrzeganie różnorodnych składowych ludzkiego życia oraz interpretacja, celem której jest nadanie znaczenia własnym doświadczeniom (Steger, 2012). Obecnie badania nad poczuciem sensu życia wyewoluowały do konceptualizacji tej zmiennej w trzech wymiarach: zrozumienia, celu i znaczenia (George & Park, 2016; King & Hicks, 2021). Zrozumienie odnosi się do postrzegania własnych doświadczeń jako układających się w pełną i wiążącą się ze sobą całość. Odnosi się, najogólniej rzecz ujmując, do interpretowania i systematyzowania codziennych doświadczeń jednostki. Cel często wiąże się wyznawanymi wartościami oraz motywacją, która odgrywa kluczową rolę w wykonaniu i realizacji założonego kierunku działań. Znaczenie jest związane z postrzeganiem swojej egzystencji jako ważnej w świecie (George & Park, 2016; King & Hicks, 2021).

Dobrostan jest konstruktem złożonym, zaś próby jego definiowania sięgają dziesiątek lat wstecz. Badacze nierzadko używają zamiennie pojęć: dobrostan, radość, szczęście, subiektywny dobrostan czy satysfakcja z życia (Hills, Argyle, 2002; Iłska, Kołodziej-Zaleska, 2018). Definiowanie własnego życia w taki sposób, może wskazywać na subiektywne odczucie, że życie jednostki jest takie, jakie być powinno w poczuciu osobistego zadowolenia oraz braku konieczności wprowadzania w nim zmian (Trzebińska, 2008). Należy zwrócić uwagę na dwie główne perspektywy dobrostanu, hedonistyczną oraz eudajmonistyczną (Józefczyk, 2023). Pierwszą z nich należy rozumieć jako dążenie do satysfakcji z życia poprzez dostarczanie pozytywnego afektu z jednoczesnym zmniejszaniem doznań, które nie prowadzą do subiektywnego odczucia przyjemności i zadowolenia. Druga charakteryzuje się uczuciem szczęścia w kontekście wewnętrznego spełnienia. W takim rozumieniu dana osoba dąży do samorealizacji poprzez nakład własnej pracy i wysiłku. Perspektywę eudajmonistyczną można odnieść do procesu odkrywania i realizowania własnego potencjału (Niemic, 2023; Richter, Hunecke, 2021). Zaś Ryff (1989) wskazuje również na poczucie sensu życia i wspomnianą samorealizację. Ryff (1989), podążając

za tradycją dobrostanu eudajmonistycznego wyrosłej na gruncie filozofii Arystotelesa, wyodrębnia sześć jego składowych: samoakceptacja, odnosząca się do akceptacji samego siebie z uwzględnieniem własnych mocnych i słabych stron; pozytywne relacje z innymi, jako zdolność do tworzenia bliskich oraz trwałych relacji; autonomia, rozumiana jako umiejętność radzenia sobie w różnych sytuacjach dnia codziennego z zachowaniem wewnątrznie przyjętych norm i zasad; panowanie nad otoczeniem, odnosi się do adekwatnego radzenia sobie i uczestnictwa w środowisku zewnętrznym; cel życiowy, to umiejętność dążenia do realizacji własnych celów, które mogą prowadzić do postrzegania życia jako znaczącego oraz znajdowania sensu życia; osobisty rozwój, to odpowiednie kierowanie własnymi zasobami i potencjałem oraz dążenie do poszerzania kompetencji (Karaś, Ciecuch, 2017; Ilska, Kołodziej-Zaleska, 2018).

Badania wskazują na związek między poczuciem sensu życia a dobrostanem. Osoby cechujące się wysokim poziomem poczucia sensu życia, wykazują również wysoki poziom subiektywnego dobrostanu (Wang i in., 2021). Na pozytywny związek między poczuciem sensu życia a dobrostanem wskazują także badania Santos (2012). Poczucie sensu życia stwarza odpowiednie warunki do zaistnienia poczucia szczęścia i dobrostanu (Lent, 2004), a także wykazuje pozytywny związek z satysfakcją z życia (Galang i in., 2011). Poczucie sensu życia należy odróżnić od dobrostanu definiowanego przez Ryff (1989). Oba wyrosły na gruncie tradycji eudajmonistycznej, jednak w psychologii należy traktować je jako osobne zmienne.

Relacje między motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu wydają się być zakorzenione w kwestii nadawania znaczenia własnej roli rodzicielskiej. Osoby decydujące się na potomstwo, wskazują na wzrost poczucia sensu życia oraz na znaczenie ich relacji z dzieckiem. Istotne wydaje się również to, że rodzice odnajdują osobisty sens życia w obdarzaniu dziecka miłością (Brooks, 2008). Badania wykazują, że dostrzeganie poczucia sensu życia w rodzicielstwie wpływa na większy poziom odczuwanego dobrostanu (Nelson i in., 2013; To, 2015). Osoby będące rodzicami doświadczają większego poczucia sensu oraz dobrostanu, niż osoby, które nie posiadają

potomstwa (Nelson i in., 2014). Badacze wskazują tym samym, że dostrzeganie sensu w rodzicielstwie, wpływa na ogólne poczucie sensu życia. Osoby będące rodzicami, które spędzają czas z własnymi dziećmi, dostrzegają więcej poczucia sensu własnego życia, niż osoby bezdzietne (Baumeister i in., 2013), dostrzegają też więcej istotnych i satysfakcjonujących chwil w codziennym funkcjonowaniu oraz częściej myślą o sensie życia (Nelson i in., 2013). Z kolei częstsze myślenie o sensie życia wśród rodziców, może wskazywać na chęć nadania znaczenia trudnościom związanym z rodzicielstwem (Morse, Steger, 2019). Czynniki, które mogą wpływać na zwiększenie poczucia sensu życia poprzez rodzicielstwo mogą być aktywna opieka nad dzieckiem (Palkovitz, 2002), motywacja wewnętrzna do pełnienia roli rodzica oraz samorozwój (To, 2015), a także dostrzeganie w rodzicielstwie celu, który jest osobiście ważny i pożądanym (Grolnick, Apostoleris, 2002).

Dobrostan oraz poczucie satysfakcji z życia sprzyjają chęci prokreacji (Mencarini i in., 2018) – osoby odczuwające subiektywne zadowolenie z własnego życia, pozytywnie wartościują rodzicielstwo. To ostatnie zwiększa poczucie sensu, szczęścia, dobrostanu i celu, czego w mniejszym stopniu doświadczają osoby nieposiadające potomstwa. Rodzice doznają większego poziomu szczęścia podczas przebywania z dziećmi w zestawieniu z innymi czynnościami dnia codziennego (Nelson i in., 2013). Rodzicielstwo może przyczyniać się do zwiększenia poziomu dobrostanu, co dokonuje się poprzez obecność celów do realizacji, zawieranie nowych relacji, czy satysfakcję z pełnienia różnorodnych ról społecznych (Nelson i in., 2014). Osoby nadające rodzicielstwu istotne znaczenie i traktujące je jako wartość samą w sobie, mają chęć inwestować własne zasoby w samodoskonalenie w tym aspekcie (To, 2015). Samorozwój z kolei przyczynia się do postrzegania własnego życia jako mającego znaczenie (Baumann & Ruch, 2022). Jednostki, które ujawniały więcej planów związanych z rodzicielstwem w przyszłości, wykazywały wyższy poziom dobrostanu, niż osoby, których plany dotyczyły innych kwestii (Dunlop i in., 2017). Jednak w sytuacji, kiedy rodzice decydują się na powołanie potomka na świat w celu spełnienia wymagań społeczno-kulturowych i nie postrzegają rodzicielstwa

jako osobiście znaczącej wartości, mogą odczuwać niższy poziom dobrostanu (To, 2015). Wówczas dążenie do rodzicielstwa przybiera postać dostosowania się do zewnętrznych oczekiwań (Nachoum i in., 2021). Rodzicielstwo może również być związane z niższym dobrostanem, kiedy jest postrzegane jako utrudniające lub uniemożliwiające pełnienie innych istotnych celów (Nelson & Lyubomirsky, 2015). Również w momencie, gdy rodzice pragną potomstwa, a napotykają przeszkody w powołaniu dziecka na świat, mogą mieć trudność w nadaniu znaczenia rodzicielstwu (Morse & Steger, 2019).

1.2. Sensotwórcza rola religijności

Religijność według Hubera (2003), odnosi się do pięciu wymiarów: intelektualnego, ideologicznego, praktyki publicznej, praktyki prywatnej oraz doświadczenia religijnego. Wymiar intelektualny wiąże się z wiedzą na temat swojego wyznania oraz częstotliwości przemyśleń z nim związanych. Ideologia odnosi się do przekonań dotyczących istnienia rzeczywistości transcendentalnej. Praktyki publiczne stanowią o przynależności do wspólnot oraz uczestnictwie w praktykach religijnych. Wymiar praktyk prywatnych odnosi się głównie do modlitwy i medytacji indywidualnej. Doświadczenie religijne jest związane z przekonaniem o relacji z absolutem, która ma wpływ na doświadczane przez osobę emocje (Huber & Huber, 2012). Na tak rozumianej religijności opiera się koncepcja systemu osobistych konstruktów religijnych. Centralność religijności będzie związana z jej autonomicznym funkcjonowaniem wśród innych konstruktów oraz wystąpienie wewnętrznej motywacji religijnej (Zarzycka, 2007).

Wielu badaczy zauważyło pozytywny związek między poczuciem sensu życia a religijnością, niezależnie od wieku osób badanych (Krause & Hayward, 2012; Krok, 2015a; Martos i in., 2010; Newton & McIntosh, 2013; Park & Yoo, 2016).

Religijny system wartości oraz przekonania z nim związane mogą być pomocne w nadawaniu znaczenia swojej egzystencji, na którą składają się również trudne doświadczenia. W świetle badań religijność jawi się jako właściwość związana z lepszym zrozumieniem swoich doświadczeń (Krok, 2015b; Park, 2013). Realizacja

kluczowych dla człowieka wartości może wiązać się z poczuciem celowości własnej egzystencji (Frankl, 2017). Celowość w tym kontekście wiąże się z przekonaniem, iż osoba ma do zrealizowania wyjątkowy i niepowtarzalny rodzaj zadania w życiu. Realizacja zaś odnosi się do bycia „skierowanym na coś lub na kogoś, bycia oddanym dziełu, któremu się poświęcamy, człowiekowi, którego kochamy, lub Bogu, któremu służymy. (Frankl, 1984, s. 147-148). Religijność staje się wówczas istotnym predyktorem poczucia celu w życiu (Engel i in., 2024), między innymi poprzez chęć tworzenia dobrych relacji. Wiąże się to z moralnością, promowaną przez systemy religijne oraz chęcią postępowania z nią w zgodzie (Galbraith i in., 2019). Inne badania wskazują na fakt, iż religia nadaje znaczenie ludzkiemu życiu, przez co osoby wierzące, w porównaniu z innymi, mają przekonania dotyczące jego wyjątkowości i sensowności (Prinzig i in., 2023).

Badania pokazują, że satysfakcja z życia rośnie w momencie odczuwania przez jednostki sensu w życiu (Huda i in., 2023). Badania dotyczące religijności mogą przynieść wyjaśnienie takich wyników. W badaniu Grouden & Jose (2014) różne źródła znaczenia – jak rodzina i relacje interpersonalne – wpływały na dobrostan, a ich pozytywny wpływ wyjaśniała religijność. Wnioski z tych badań wskazują na ochronną rolę religijności w perspektywie wydarzeń, które potencjalnie mogłyby zakłócać równowagę emocjonalną (Rodzeń i in., 2021). Przekonania duchowe mogą mieć również pozytywny związek z satysfakcją ze związków interpersonalnych. Badania na ten temat wskazują, że duchowość małżonków pośredniczyła w związku między satysfakcją z małżeństwa a satysfakcją z życia. Przekonania duchowe pomagają małżonkom stworzyć więź emocjonalną, umożliwiającą radzenie sobie w stresujących sytuacjach, co pozwala na utrzymanie satysfakcji małżeńskiej (Kasapoğlu & Yabanigül, 2018).

1.3. Motywy rodzicielskie a religijność

Religijność w kontekście motywów rodzicielskich jest tematem wielu badań. Dotyczy ona zarówno postaw wobec rodzicielstwa, jak i pragnień oraz samej specyfiki rodzicielstwa. Badania wykazują, że osobista religijność jest pozytywnie powiązana z satysfakcją z rodzicielstwa. Ponadto, osoby, które postrzegają rodzicielstwo jako bardzo ważny aspekt życia, zgłaszają większą satysfak-

cję z bycia rodzicami. Jakość regulacyjnego związku religijności z życiem rodzinnym istotnie uzależniona jest od poziomu religijności. Ten ostatni w całościowy sposób wpływa na rodzinę (Borowska, 2016; Nelson & Uecker, 2018). Wzrost religijności związany z wiekiem okazuje się zapośredniczony przez rodzicielstwo. Motywy rodzicielskie mogą mieć wobec tego związek z religijnością (Kerry i in., 2023).

Warto również zwrócić uwagę na to, że religijne pary częściej zostają rodzicami, a religijność odgrywa ważną rolę w podejmowaniu decyzji o rodzicielstwie. Może być to związane z motywacją do przekazywania tradycji rodzinnych lub być wyrazem uczuć religijnych (Bein i in., 2023; Kuhnt & Trapper, 2016; Pezeshki i in., 2005; Rosina & Testa, 2009).

Religijność jest pozytywnie skorelowana z dzietnością i zaangażowaniem w tradycyjne role płciowe (Guetto i in., 2015). Co więcej, jest dodatnio związana z płodnością i intencjami dotyczącymi prokreacji, a kobiety, które oceniały religię jako bardzo ważną w ich życiu codziennym, miały tendencję do rodzenia większej ilości dzieci niż inne (Cranney, 2015; Hayford & Morgan, 2008). Wykazano również, że osoby bardziej religijne, dostrzegają większe korzyści z posiadania dzieci. W przypadku kobiet religijność moderuje wpływ postrzeganych kosztów na intencje prokreacyjne. Oznacza to, że wraz ze wzrostem religijności maleje wpływ postrzeganych kosztów, a zwiększa się percepcja korzyści związanych z prokreacją (Bein i in., 2021). Wśród kobiet, które pozostawały w związku z mężczyzną i wykazywały się większą religijnością, zamiar urodzenia dziecka w przyszłości był większy niż u innych badanych (Lachowska i in., 2017).

2. Badania własne

2.1. Metodologia badań własnych

Przedmiotem obecnego badania jest analiza relacji między pozytywnymi i negatywnymi motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu życia i dobrostanem w ujęciu C. Ryff (2014). Obie z ostatnich zmiennych wpisują się w tradycję dobrostanu eudajmonistycznego. Literatura sugeruje, że rolę zmiennej pośredniczącej w takiej zależności może odgrywać

poziom centralności religijności, stąd założono jego moderacyjny charakter. Religijność zarówno intensyfikuje bowiem doświadczenie sensu życia, jak i jest związana z pozytywnym postrzeganiem prokreacji.

Celem badania własnego było ustalenie zależności między motywami rodzicielskimi i poczuciem sensu i dobrostanem oraz określenie roli, jaką odgrywa w niej centralność religijności.

Postawiono następujące hipotezy:

- H1. Pozytywne motywy rodzicielskie korelują pozytywnie z poczuciem sensu i dobrostanem.
- H2. Centralność religijności pełni moderacyjną rolę w związku między pozytywnymi motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu i dobrostanem.
- H3. Negatywne motywy rodzicielskie nie korelują istotnie z poczuciem sensu i dobrostanem (osoby nie odnajdujące w rodzicielstwie celu i znaczenia mogą korzystać z innych źródeł sensu, np. samoakceptacji, rozwoju, co przekłada się także na deklarowany poziom dobrostanu) (Heintzelman i in., 2020). W badaniu wykorzystano cztery narzędzia badawcze:

1. *Kwestionariusz Motywów Rodzicielskich – Wersja Skrócona (CBQ-SF)* autorstwa I. Huczewskiej, J. Leśniak, M. Mynarskiej i W.B. Millera (2022). Narzędzie stanowi skróconą wersję polskiej adaptacji *Kwestionariusza Motywów Rodzicielskich (CBQ-PL)* (Mynarska & Rytel, 2014). Narzędzie stanowi miarę predyspozycji do reagowania pozytywnie i negatywnie na różne aspekty rodzicielstwa. Zawiera 32 pytania. Składa się z dwóch części oraz pytań o pragnienia i intencje:
 - a. Skala motywów pozytywnych – zawiera 15 pozytywnych konsekwencji posiadania potomstwa. Badani na 5-stopniowej skali udzielają odpowiedzi na pytanie o to, na ile pożądamy podanej konsekwencji (1 – „wcale”, 5 – „bardzo”). Wynik w skali motywów pozytywnych jest miarą skłonności do pozytywnego reagowania na przejawy rodzicielstwa

- ujęte w podskalach: radość związana z ciążą, porodem i okresem niemowlęctwa, tradycyjne rodzicielstwo, satysfakcja wychowywania dziecka, uczucia bliskości i bycia potrzebnym, wartości instrumentalne. Rzetelność skali motywów pozytywnych w obecnym badaniu (α -Cronbacha) wynosi 0,94 (przykładowa pozycja: „Tulenie nowonarodzonego dziecka. Jak bardzo pożądanę?”);
- b. Skala motywów negatywnych – składa się z 12 negatywnych konsekwencji posiadania potomstwa. Odpowiedzi udzielone na 4-stopniowej skali odzwierciedlają stopień braku pożądania określonej konsekwencji. Skala motywów negatywnych mierzy skłonność do negatywnego reagowania na przejawy rodzicielstwa zgromadzone w podskalach: dyskomfort związany z ciążą i porodem, obawy i troski związane z rodzicielstwem, negatywne aspekty związane z opieką nad dzieckiem, stres dla pary. W obecnym badaniu α -Cronbacha skali motywów negatywnych wynosi 0,90 („Martwienie się o zdrowie i bezpieczeństwo mojego dziecka. Jak bardzo niepożądane?”)
- c. Pragnienia i intencje – ostatnia część narzędzia zawiera 5 pytań. Pierwsze trzy odnoszą się do pragnienia posiadania potomstwa, dwa kolejne – do zamiarów posiadania dziecka w ciągu najbliższych 3 lat. Badani udzielają odpowiedzi na skali od 0 – „Wcale” do 10 – „Tak bardzo jak to tylko możliwe”, „Zdecydowanie tak”, „Jestem tego praktycznie pewny”. W obecnym badaniu dla pragnień α -Cronbacha = 0,96, dla zamiarów natomiast – 0,94 (pragnienia: „Jak bardzo ważne jest dla Ciebie posiadanie dziecka/dzieci?”, intencje: „W Twojej ocenie, jak prawdopodobne jest to, że będziesz miał dziecko/dzieci w ciągu najbliższych trzech lat?”).

Narzędzie posiada osobne wersje dla mężczyzn i kobiet.

2. *Skala Centralności Religijności (C-15)* S. Hubera (2003) w polskiej adaptacji B. Zarzyckiej (2007, 2011). Narzędzie składa się z 15 pytań ocenianych na 5-stopniowej skali Likerta – od

1 – „wcale” do 5 – „bardzo” (2 z nich badani oceniają na skali 7-stopniowej, od „nigdy” do „kilka razy w tygodniu” i „kilka razy dziennie”) stanowiących miarę stopnia centralności pozycji konstruktów religijnych w osobowości. Zawiera się ona w pięciu wymiarach:

- a. Zainteresowanie problematyką religijną – odnosi się do intelektualnego zaabsorbowania treściami religijnymi („Jak często myślisz o zagadnieniach religijnych?”);
- b. Przekonania religijne – stanowi miarę stopnia przekonania co do istnienia „rzeczywistości transcendentnej oraz intensywność postawy otwartości na różne formy transcendencji” (Zarzycka, 2007, s. 141) („Jak silne jest Twoje przekonanie o istnieniu Boga?”);
- c. Modlitwa – mierzy częstotliwość oraz znaczenia zwracania się do rzeczywistości wyższej („Jak ważna jest dla Ciebie modlitwa osobista?”);
- d. Doświadczenie religijne – odnosi się do stopnia, w jakim transcendentna staje się udziałem codziennych doświadczeń badanych („Jak często przeżywasz sytuacje, w których masz poczucie obecności Boga?”);
- e. Kult – stanowi miarę częstotliwości i znaczenia udziału w nabożeństwach („Jak ważny jest dla Ciebie udział w nabożeństwach?”).

W obecnym badaniu α -Cronbacha wyniku ogólnego wyniosła 0,97.

3. *Multidimensional Existential Meaning Scale (MEMS)* George’a i Park (2016) w polskiej adaptacji Gerymskiego i Kroka (2020). Narzędzie składa się z 9 itemów ocenianych na 7-stopniowej skali Likerta (1 – „zdecydowanie nie zgadzam się”, 7 – zdecydowanie zgadzam się”). Stanowi miarę poczucia sensu życia ujętego w trzech wymiarach:
- a. Zrozumienie – stanowi miarę stopnia, w jakim jednostka doświadcza spójności i koherencji w swoim życiu („Potrafię nadać sens rzeczom, które dzieją się w moim życiu”);
 - b. Cel – odnosi się do zaangażowania w realizację życiowych celów („Mam konkretne cele w życiu, które motywują mnie do działania”)

- c. Znaczenie – mierzy nasilenie przekonania o wartości własnego życia dla świata („Jestem pewien, że moje życie ma znaczenie”).

Rzetelność narzędzia ustalona za pomocą α -Cronbacha w prezentowanym badaniu wyniosła 0,91.

4. *Kwestionariusz Dobrostanu (PWBS)* C. Ryff (1989) w polskiej adaptacji D. Karaś i J. Ciecucha (2017). Narzędzie mierzy subiektywnie postrzegany dobrostan, rozumiany w kategoriach tradycji eudajmonistycznych, który został ujęty w sześciu kategoriach:

- a. Samoakceptacja – stanowi miarę wyważonej postawy wobec własnych mocnych i słabych stron („Kiedy patrzę na historię swojego życia, jestem zadowolony z tego, jak się ono potoczyło.”);
- b. Pozytywne relacje z innymi – odnosi się do umiejętności nawiązywania głębokich i pełnych zaufania więzi („Ludzie uważają mnie za osobę chętną do pomocy i poświęcania swego czasu innym.”);
- c. Autonomia – mierzy stopień niezależności od zewnętrznych oczekiwań i subiektywne poczucie wolności („Oceniając siebie, biorę pod uwagę to, co ja uważam za ważne, a nie to, co inni uważają za ważne.”);
- d. Panowanie nad otoczeniem – miara związana z poczuciem sprawstwa i kontroli („Ogólnie rzecz biorąc, czuję się odpowiedzialny za to, co się dzieje w moim życiu.”);
- e. Cel życiowy – odnosi się do posiadania istotnego celu, będącego źródłem sensu („Nie należę do ludzi, którzy wędrują przez życie bez celu.”);
- f. Osobisty rozwój – mierzy zdolność do samodoskonalenia i zdobywania kompetencji („Dla mnie życie jest ciągłym procesem uczenia się, zmiany i rozwoju.”).

Pełna wersja narzędzia zawiera 84 itemy. W obecnym badaniu wykorzystano jednak jego skróconą wersję zawierającą 18 itemów, ocenianych na 6-stopniowej skali Likerta (od 1 – „zdecydowanie się zgadzam” do 6 – „zdecydowanie się zgadzam”).

Ze względu na niskie wskaźniki rzetelności skal narzędzia w skróconej wersji nie uwzględniono poszczególnych wskaźników dobrostanu. Rzetelność narzędzia oceniona przy pomocy α -Cronbacha wyniosła 0,83.

2.2. Charakterystyka grupy badanej

Badania przeprowadzono w okresie od lutego do maja 2024 r. Dane zebrano metodą kuli śnieżnej przy wykorzystaniu formularza internetowego. Większość osób, które otrzymały formularz, stanowili studenci. W badaniu wzięło udział 248 osób ($N = 248$). Kobiety stanowiły 59,7% badanych, mężczyźni – 40,3%. Badani byli osobami od 19 do 63 roku życia ($M = 26$; $SD = 7,08$; $Me = 24$). 76,2% badanych stanowili mieszkańcy miast, 23,8% – mieszkańcy wsi. Spośród badanych 85,5% nie posiadało dzieci, 14,5% – stanowili rodzice.

3. Wyniki badań własnych

Analizę danych pakietu Jamovi (wersja 2.4.11). W pierwszym kroku wykonano statystyki opisowe oraz sprawdzono normalność rozkładu zmiennych. Obliczono także ich wskaźniki rzetelności. Za wyniki istotne statystycznie uznano takie, w którym poziom prawdopodobieństwa statystyki testu $< 0,05$. Wyniki powyższych analiz przedstawia Tabela 1.

Rozkład zmiennych odbiegał od rozkładu normalnego, czego wskaźnikiem jest znajdujący się na poziomie istotności statystycznej wynik testu Shapiro-Wilka. Jednak wartość kurtozy i skośności nie przekroczyła bezwzględnej wartości 2, co oznacza, że rozkład wyników nie różni się znacząco od średniej. Wskutek tego podjęto decyzję o zastosowaniu parametrycznych testów statystycznych. W celu analizy korelacji wykorzystano test r-Pearsona. Macierz korelacji przedstawia Tabela 2.

W następnym kroku przeprowadzono analizę moderacji. Została ona wykonana przy użyciu metody bootstrappingu (próbka bootstrappingu = 1000).

W pierwszym kroku przeanalizowano interakcję między pozytywnymi motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu na różnych poziomach central-

Tabela 1. Statystyki opisowe, test Shapiro-Wilka, wskaźnik rzetelności zmiennych (α -Cronbacha)

	POS	NEG	PRAG	ZAM	CR	MEMS	PWBS
Średnia	39,6	33,2	17,8	5,88	37,9	45,6	79,1
Mediana	41,0	33,5	19,0	4,00	37,0	46,0	79,0
Odchylenie standardowe	11,8	8,94	9,57	6,37	17,0	11,3	11,7
Minimum	15	12	0	0	15	12	56
Maksimum	60	48	30	20	75	63	106
Skośność	-0,420	-0,225	-0,435	0,843	0,355	-0,277	0,0860
Kurtoza	-0,691	-0,444	-0,966	-0,534	-0,954	-0,585	-0,933
Shapiro-Wilk	0,961	0,975	0,922	0,841	0,942	0,972	0,976
Wartość p testu Shapiro-Wilka	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001
α -Cronbacha	0,94	0,90	0,96	0,94	0,97	0,91	0,83

POS – skala motywów pozytywnych; NEG – skala motywów negatywnych; PRAG – pragnienia; ZAM – zamiary (skale CBQ-SF); CR – Skala Centralności Religijności; MEMS – *Multidimensional Existential Meaning Scale*; PWBS – Kwestionariusz Dobrostanu

Tabela 2. Macierz korelacji r-Pearsona

	POS	NEG	DES	INT	CR	MEMS	PWBS
POS	–						
NEG	-0,336 ***	–					
DES	0,774 ***	-0,436 ***	–				
INT	0,422 ***	-0,309 ***	0,506 ***	–			
CR	0,378 ***	-0,304 ***	0,369 ***	0,195 **	–		
MEMS	0,161 *	-0,158 *	0,253 ***	0,064	0,187 **	–	
PWBS	-0,009	-0,111	0,157 *	-0,010	-0,004	0,668 ***	–

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

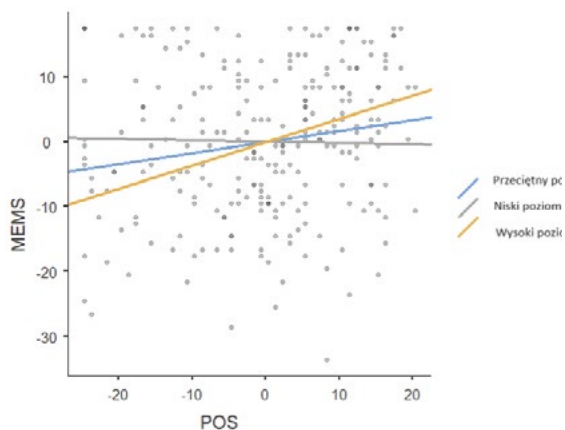
ności religijności. Analiza moderacji wykazała, że pozytywne motywy rodzicielskie w interakcji z centralnością religijności (POS*CR) przewidują na poziomie istotności statystycznej poziom poczucia sensu ($p = 0,004$). Nie wykazano istotności statystycznej w przypadku odwrotnej zależności ($p = 0,189$). Wyniki analizy statystycznej przedstawia Tabela 3.

Przeciętny i wysoki poziom centralności religijności moderują poziom poczucia sensu w interakcji z pozytywnymi motywami rodzicielskimi na poziomie istotności statystycznej (kolejno $p = 0,020$ i $p < 0,001$). Niski poziom centralności religijności zmienia kierunek zależności między pozytywnymi motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu, jednak wyniku tego nie można uznać za istotny statystycznie ($p = 0,822$). Zależności te obrazuje Rycina 1 oraz Tabela 4.

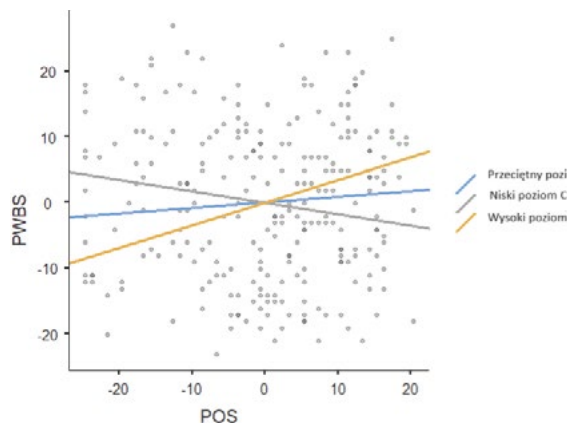
Tabela 3. Analiza moderacji; interakcja pozytywnych motywów rodzicielskich z poczuciem sensu przy uwzględnieniu centralności religijności

	Oszacowanie	SE	Z	p
POS	0,1700	0,07310	2,33	0,020
CR	0,0570	0,04831	1,18	0,238
POS * CR	0,0112	0,00393	2,85	0,004

Analiza moderacji wykazała, że pozytywne motywy rodzicielskie w interakcji z centralnością religijności przewidują na poziomie istotności statystycznej ($p < 0,001$) dobrostan. W tym przypadku odwrotna zależność (efekt dobrostanu na pozytywne motywy rodzicielskie) również znajdowała się na poziomie istotności statystycznej ($p = 0,013$) (Tabela 5.).

Rycina 1. Analiza moderacji – efekt pozytywnych motywów rodzicielskich na poczucie sensu na różnych poziomach religijności

Rycina 2. Analiza moderacji – efekt pozytywnych motywów rodzicielskich na dobrostan na różnych poziomach religijności

Tabela 4. Efekt pozytywnych motywów rodzicielskich na poczucie sensu na różnych poziomach centralności religijności

	Oszacowanie	SE	Z	p
Przeciętne CR	0,1700	0,0730	2,328	0,020
Niskie CR (-1SD)	-0,0204	0,0906	-0,225	0,822
Wysokie CR (+1SD)	0,3604	0,1065	3,383	<,001

Tabela 5. Analiza moderacji; interakcja pozytywnych motywów rodzicielskich z dobrostanem przy uwzględnieniu centralności religijności

	Oszacowanie	SE	Z	p
POS	0,0854	0,07524	1,13	0,256
CR	-0,0555	0,05171	-1,07	0,283
POS * CR	0,0153	0,00400	3,83	<,001

Niski i wysoki poziom centralności religijności moderują poziom dobrostanu, gdy rolę predyktora pełnią pozytywne motywy rodzicielskie. Poziom centralności religijności modyfikuje kierunek analizowanej zależności (w przypadku niskiego CR – -0,18, wysokiego – 0,34). Oznacza to, że w interakcji pozytywnych motywów rodzicielskich z centralnością religijności uwzględnienie niskiego poziomu tej ostatniej obniża poziom odczuwanego dobrostanu. Rycina 2. oraz Tabela 6. obrazują omawianą zależność.

Tabela 6. Efekt pozytywnych motywów rodzicielskich na dobrostan na różnych poziomach centralności religijności

	Oszacowanie	SE	Z	p
Przeciętne CR	0,0854	0,0753	1,13	0,257
Niskie CR (-1SD)	-0,1751	0,0829	-2,11	0,035
Wysokie CR (+1SD)	0,3459	0,1159	2,98	0,003

Dalsze analizy moderacji (Tabela 7.) wykazały moderacyjną rolę centralności religijności między negatywnymi motywami rodzicielskimi a dobrostanem ($p = 0,016$). Odwrotna zależność nie okazała się istotna statystycznie ($p = 0,271$).

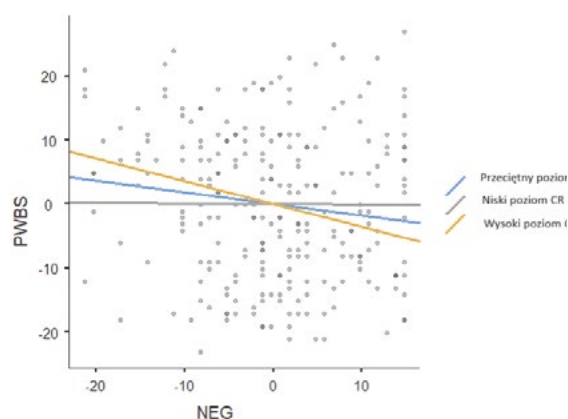
Przeciętny i wysoki poziom centralności religijności istotnie moderuje zależność między negatywnymi motywami rodzicielskimi a dobrostanem ($p = 0,039$ i $0,002$). Nie ulega jednak zmianie jej kierunek. Zależność obrazują Rycina 3. oraz Tabela 8.

4. Dyskusja wyników

W powyższym badaniu postawiono trzy hipotezy. W wyniku badania H1 (Tabela 2.) stwierdzono, że osoby charakteryzujące się pozytywnymi motywami rodzicielskimi deklarują wyższy poziom poczucia sensu ($0,161$; $p < 0,05$). Nie stwierdzono natomiast istotnej statystycznie korelacji między pozytyw-

Tabela 7. Analiza moderacji; interakcja negatywnych motywów rodzicielskich z dobrostanem przy uwzględnieniu centralności religijności

	Statystyka	SE	Z	p
NEG	-0,1817	0,08826	-2,059	0,039
CR	-0,0501	0,05024	-0,998	0,318
NEG * CR	-0,0103	0,00426	-2,407	0,016

Rycina 3. Analiza moderacji – efekt negatywnych motywów rodzicielskich na dobrostan na różnych poziomach religijności

Tabela 8. Efekt negatywnych motywów rodzicielskich na dobrostan na różnych poziomach centralności religijności

	Statystyka	SE	Z	p
Przeciętne CR	-0,18174	0,0880	-2,0654	0,039
Niskie CR (-1SD)	-0,00716	0,1141	-0,0628	0,950
Wysokie CR (+1SD)	-0,35632	0,1127	-3,1619	0,002

nymi motywami rodzicielskimi a dobrostanem (-0,009; $p > 0,05$). Rodzicielstwo może stanowić źródło sensu. Z drugiej strony – wyższy poziom deklarowanego dobrostanu wspiera podejmowanie zachowań związanych z prokreacją. Druga z hipotez została potwierdzona – centralność religijności pełni moderacyjną rolę w związku między pozytywnymi motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu i dobrostanem. Osoby charakteryzujące się wyższym poziomem religijności, deklarujące pozytywne motywacje rodzicielskie, doświadczają wyższego poziomu poczucia sensu (Tabela 4.). Ma to odniesienie także

do ogólnie rozumianego dobrostanu (Tabela 6.). W tym przypadku również osoby o niższym poziomie religijności charakteryzujące się pozytywnymi motywami rodzicielskimi doświadczały niższego poziomu poczucia sensu ($p = 0,035$). Należy zaznaczyć, że w przypadku odwrotnej zależności (motywy rodzicielskie jako zmienna zależna) związek również znajduje się na poziomie istotności statystycznej. Może to sugerować, że interakcja motywów rodzicielskich i dobrostanu jest wielokierunkowa, natomiast niezależnie od tego religijność zdaje się pełnić w nim kluczową rolę.

Wykazano także moderacyjną rolę centralności religijności w zależności między negatywnymi motywami rodzicielskimi a dobrostanem. Osoby o wyższym poziomie religijności charakteryzujące się negatywnymi motywami rodzicielskimi doświadczały niższego dobrostanu niż osoby o przeciętnym poziomie centralności religijności (Tabela 8.).

Dotychczasowe badania nad motywacją do posiadania potomstwa oraz poczuciem sensu, czy też ogólnie pojętym dobrostanem, zdawały się wykazywać jednoznaczny związek (Dunlop i in., 2017; Mynarska & Rytel, 2020; Borowska, 2016; Nelson & Uecker, 2018; Nelson i in., 2013). Taki sam wniosek możemy wysnuć z naszego badania, które ten związek potwierdza.

Nasze badanie uzupełnia tę literaturę, wskazując na istotny wątek usprawniający proces nadawania znaczenia. Mowa tutaj o religijności, która jednoznacznie wiąże się z poczuciem sensu życia (Krause & Hayward, 2012; Krok, 2015a; Krok, 2015b; Martos i in., 2010; Newton & McIntosh, 2013; Park & Yoo, 2016; Park, 2013; Prinzig i in., 2023). W naszym badaniu zwracamy uwagę na fakt, iż pozytywne motywacje rodzicielskie mają istotny związek z poczuciem sensu życia. Związek ten znajduje uzasadnienie w obszernej literaturze. Należy natomiast zwrócić uwagę na efekt moderacyjny religijności. Otóż religijność wydaje się być istotną zmienną wyjaśniającą związek. Można powiedzieć, że religijność, w kontekście motywacji bycia rodzicem, dostarcza istotnych narzędzi, pozwalających na radzenie sobie ze stresem oraz nadanie znaczenia i istotności rodzicielstwu – jak chociażby tradycja, chęć życia zgodnie z zasadami wiary, poczucie bycia

powołanym do pełnienia określonej roli (Bein i in., 2023; Handerson i in., 2016; Kuhnt & Trapper, 2016; Pezeshki i in., 2005; Rosina & Testa, 2009).

Istotny wydaje się także fakt ujemnej istotnej korelacji między negatywnymi motywami rodzicielskimi a poczuciem sensu (-0,158; $p < 0,05$). Nie stwierdzono istotnej korelacji między negatywnymi motywami rodzicielskimi a dobrostanem (-0,111; $p > 0,05$). Hipoteza 3. została wobec tego częściowo potwierdzona. Dotychczasowe badania dotyczące motywacji do rodzicielstwa wskazywały, że chęć prokreacji pojawia się w momencie, kiedy osoby doświadczają zadowolenia z życia (Mencarini i in., 2018). Takie wyniki sugerują konieczność skupienia na osobach negatywnie wartościujących rodzicielstwo w praktyce psychologicznej szczególnej uwagi. Ma to odniesienie także do osób deklarujących niski poziom religijności, które jednocześnie pozytywnie odnoszą się do aspektów rodzicielstwa – mogą one mieć poczucie braku korzyści płynących z rodzicielstwa (Bein i in., 2021). Pomoc psychologiczna w ich przypadku mogłaby być skoncentrowana na próbie nadawania znaczenia

rodzicielstwu i odnajdywania w nim celu – tak, by zintensyfikować odczuwanie sensu w życiu. W obecnym badaniu nie wykazano istotnego efektu moderacji niskiego poziomu religijności, natomiast przyszłe badania mogą skupić się na tym zagadnieniu, np. poprzez odmienny sposób operacjonalizacji religijności.

Powyższe badanie stanowi wkład w badania nad rolą religijności w odczuwaniu sensu życia i dobrostanu. Włącza w nie aspekt rodzicielstwa, wskazując na religijność jako zasób. Dalsze badania mogłyby być skoncentrowane na czynnikach chroniących dobrostan w przypadku osób o niskim poziomie religijności, które pragną potomstwa i pozytywnie wartościują jego posiadanie. Istotne w świetle powyższego badania wydaje się także skupienie w praktyce badawczej i pomocowej uwagi na osobach o wysokim poziomie religijności, negatywnie odnoszących się do rodzicielstwa (Tabela 8. – osoby takie doświadczają niższego poziomu dobrostanu). Pomocna w tym przypadku może okazać się skoncentrowana na sensie praktyka logoterapeutyczna w myśli V.E. Frankla (2009).

Bibliografia

- Abu-Hilal, M., Al-Bahrani, M., & Alzedgali, M. (2017). Can religiosity boost meaning in life and suppress stress for Muslim college students? *Mental Health Religion & Culture*, 20. <https://doi.org/10.1080/13674676.2017.1324835>
- Baumann, D., Ruch, W. (2022). Measuring What Counts in Life: The Development and Initial Validation of the Fulfilled Life Scale (FLS). *Frontiers in Psychology*, 12, 1-19. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.795931>
- Baumeister, R.F., Vohs, K.D., Aaker, J.L., Garbinsky, E.N. (2013). Some key differences between a happy life and a meaningful life. *The Journal of Positive Psychology*, 8(6), 505-516. <https://doi.org/10.1080/17439760.2013.830764>
- Bein, C., Mynarska, M., Gauthier, A.H. (2021). Do costs and benefits of children matter for religious people? Perceived consequences of parenthood and fertility intentions in Poland. *Journal of Biosocial Science*, 53(3), 419-435. <https://doi.org/10.1017/S0021932020000280>
- Bein, C., Passet-Wittig, J., Bujard M., Gauthier, A.H. (2023). Religiosity and trajectories of lifetime fertility intentions – Evidence from a German panel study. *Advances in Life Course Research*, 58, 1-37. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2023.100578>
- Borowska, M. (2016). Religijność a osobnicza perspektywa względem doświadczeń w rodzinie – ujęcie psychologiczne. *Praca socjalna w teorii i działaniu*, 2, 323-334. <http://doi.org/10.15633/9788374385091.23>
- Brooks, A.C. (2008). *Gross National Happiness: Why Happiness Matters for America – and How We Can Get More of It*. New York: Basic Books.
- Cranney, S. (2015). The Association Between Belief in God and Fertility Desires in Slovenia and the Czech Republic. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 47(2), 83-89. <https://doi.org/10.1363/47e2915>
- Dunlop, W.L., Walker, L.J., Hanley, G.E., Harake, N. (2017). The Psychosocial Construction of Parenting: An Examination of Parenting Goals and Narratives in Relation to Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 18(6), 1729-1745. <https://doi.org/10.1007/s10902-016-9796-z>
- Engel, D., Penthin, M., Pirner, M.L., Riegel, U. (2024). *Religion as a Resource? The Impact of Religiosity on the Sense of Purpose in Life of Young Muslim Refugees in Germany*. <https://doi.org/10.31219/osf.io/rmbfc>
- Frankl, V.E. (1984). *Homo patiens*. Warszawa: Instytut Wydawniczy „Pax”.
- Frankl, V.E. (2009). *Człowiek w poszukiwaniu sensu*. Warszawa: Wyd. Czarna Owca.
- Frankl, V.E. (2017). *Lekarz i dusza. Wprowadzenie do logoterapii i analizy egzystencjalnej*. Warszawa: Wyd. Czarna Owca.
- Frankl, V.E. (2019). *Bóg ukryty. W poszukiwaniu ostatecznego sensu*. Warszawa: Czarna Owca.
- Galang, M.J., Magno, C., Paterno, V., Roldan, A. (2011). Meaning in Life, Flow, and Subjective Well-Being: A perspective on Filipino High School Students. *Philippine Journal of Counseling Psychology*, 13(1), 29-45.
- Galbraith, Q., Callister, A., & Kelley, H. (2019). Constructing Meaning through Connection: Religious Perspectives on the Purpose of Life. *International Journal of Religion and Spirituality in Society*, 9(3), 15-31. <https://doi.org/10.18848/2154-8633/CGP/v09i03/15-31>

- George, L.S., Park, C.L. (2016). Meaning in Life as Comprehension, Purpose, and Mattering: Toward Integration and New Research Questions. *Review of General Psychology*, 20(3), 205-220. <http://dx.doi.org/10.1037/gpr0000077>
- Gerymski, R., Krok, D. (2020). A Polish Adaptation of the Multidimensional Existential Meaning Scale: Internal Structure, Reliability, and Validity. *Roczniki Psychologiczne*, 23(2), 173-190. <https://doi.org/10.18290/rpsych20232-4>
- Grolnick, W.S., Apostoleris, N.H. (2002). What makes parents controlling? (W:) E.L. Deci, R.M. Ryan (red.), *Handbook of self-determination research*, 161-181, New York: University of Rochester Press.
- Grouden, M.E., Jose, P.E. (2014). How do sources of meaning in life vary according to demographic factors? *New Zealand Journal of Psychology*, 43(3), 29-38.
- Guetto, R., Luijckx, R., Scherer, S. (2015). Religiosity, gender attitudes and women's labour market participation and fertility decisions in Europe. *Acta Sociologica*, 58(2), 155-172. <https://doi.org/10.1177/0001699315573335>
- Hayford, S.R., Morgan, S.P. (2008). Religiosity and fertility in the United States: The role of fertility intentions. *Social Forces*, 86(3), 1163-1188. <https://doi.org/10.1353/sof.0.0000>
- Heintzelman, S.J., Mohideen, F., Oishi, S., King, L.A. (2020). Lay beliefs about meaning in life: Examinations across targets, time, and countries. *Journal of Research in Personality*, 88, Article 104003. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2020.104003>
- Hills, P., Argyle, M. (2002). The Oxford Happiness Questionnaire: A compact scale for the measurement of psychological well-being. *Personality and Individual Differences*, 33(7), 1071-1082. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(01\)00213-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(01)00213-6)
- Huber, S. (2003). *Zentralität und Inhalt. Ein neues multidimensionales Messmodell der Religiosität*. Opladen: Leske + Budrich.
- Huber, S., Huber, O.W. (2012). The Centrality of Religiosity Scale (CRS). *Religions*, 3(3), 710-724. <https://doi.org/10.3390/rel3030710>
- Huczewska, I., Leśniak, J., Mynarska, M., Miller, W.B. (2023). A Short Measure of Childbearing Motivations: Development and Psychometric Evaluation in Polish Samples of Adults and Adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 32(6), 1823-1838. <https://doi.org/10.1007/s10826-022-02497-6>
- Huda, N.U., Lala, B., Suneel, I. (2023). Meaning in Life and Life Satisfaction among University Students. *Journal of Professional and Applied Psychology*, 4(2), 181-189. <https://doi.org/10.52053/jpap.v4i2.164>
- Ilska, M., Kołodziej-Zaleska, A. (2018). Dobrostan hedonistyczny i eudajmonistyczny w sytuacjach kryzysów normatywnych i nienormatywnych. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Organizacja i Zarządzanie*, 123, 155-184.
- Józefczyk, A. (2023). Hedonic and eudaimonistic well-being: integration of the perspectives as a direction for further research. *Polskie Forum Psychologiczne*, 28(1), 5-18. <https://doi.org/10.34767/PFP.2023.01.01>
- Karaś, D., Ciecuch, J. (2017). Polska Adaptacja Kwestionariusza Dobrostanu Caroll Ryff. *Roczniki Psychologiczne*, 20(4), 815-835. <https://doi.org/10.18290/rpsych.2017.20.4-4pl>
- Kasapoğlu, F., Yabanigül, A. (2018). Marital Satisfaction and Life Satisfaction: The Mediating Effect of Spirituality. *Spiritual Psychology and Counseling*, 3(2), 177-195. <https://doi.org/10.37898/spc.2018.3.2.0048>
- Kerry, N., Prokosch M.L., Murray D.R. (2023). The Holy Father (and Mother)? Multiple Tests of the Hypothesis That Parenthood and Parental Care Motivation Lead to Greater Religiosity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 49(5), 709-726. <https://doi.org/10.1177/01461672221076919>
- King, L.A., Hicks, J.A. (2021). The Science of Meaning in Life. *Annual Review of Psychology*, 72, 561-584. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-072420-122921>
- Krause, N., Hayward, R.D. (2012). Religion, Meaning in Life, and Change in Physical Functioning During Late Adulthood. *Journal of Adult Development* 19(3), 158-169. <https://doi.org/10.1007/s10804-012-9143-5>
- Krok, D. (2015)a. Striving for Significance: The Relationships Between Religiousness, Spirituality, and Meaning in Life. *Implicit Religion*, 18(2), 233-257. <https://doi.org/10.1558/imre.v18i2.20446>
- Krok, D. (2015)b. The Role of Meaning in Life Within the Relationships of Religious Coping and Psychological Well-Being. *Journal of Religion and Health*, 54(6), 2292-308. <https://doi.org/10.1007/s10943-014-9983-3>
- Kuhnt, A.K., Trappe, H. (2016). Channels of social influence on the realization of short-term fertility intentions in Germany. *Advances in Life Course Research*, 27(1), 16-29. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2015.10.002>
- Lachowska, B., Matuszewska, A., Lachowski, S. (2017). System wartości kobiet a ich postawy wobec macierzyństwa. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 29(1), 67-79.
- Lent, R.W. (2004). Toward a Unifying Theoretical and Practical Perspective on Well-Being and Psychosocial Adjustment. *Journal of Counseling Psychology*, 51(4), 482-509. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.51.4.482>
- Martos, T., Thege, B.K., Steger, M.F. (2010). It's not only what you hold, it's how you hold it: Dimensions of religiosity and meaning in life. *Personality and Individual Differences*, 49(8), 863-868. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.07.017>
- Mencarini, L., Vignoli, D., Zeydanli, T., Kim, J. (2018). Life satisfaction favors reproduction. The universal positive effect of life satisfaction on childbearing in contemporary low fertility countries. *PLoS One*, 13(12), 1-19. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0206202>
- Miller, W.B. (2011). Differences between fertility desires and intentions: implications for theory, research and policy. *Vienna Yearbook of Population Research*, 9, 75-98.
- Morse, J.L., Steger, M.F. (2019). Giving Birth to Meaning: Understanding Parenthood Through the Psychology of Meaning in Life. (W:) O. Taubman-Ben-Ari (red.), *Pathways and Barriers to Parenthood. Existential Concerns Regarding Fertility, Pregnancy, and Early Parenthood*, 1-17, New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-24864-2_1
- Mynarska, M., Rytel, J. (2014). Pomiar motywacji do posiadania dzieci wśród osób bezdzietnych. Polska adaptacja Kwestionariusza Motywów Rodzicielskich. *Polskie Forum Psychologiczne*, 19(4), 522-543.
- Mynarska, M., Rytel, J. (2020). Fertility Desires of Childless Poles: Which Childbearing Motives Matter for Men and Women?. *Journal of Family Issues*, 41(1), 7-32. <https://doi.org/10.1177/0192513X19868257>
- Nachoum, R., Moed, A., Madjar, N., Kanat-Maymon, Y. (2021). Prenatal childbearing motivations, parenting styles, and child adjustment: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 35(6), 715-724. <https://doi.org/10.1037/fam0000826>
- Nelson, J.J., Uecker, J.E. (2018). Are Religious Parents More Satisfied Parents? Individual- and Couple-Level Religious Correlates of Parenting Satisfaction. *Journal of Family Issues*, 39(7), 1770-1796. <https://doi.org/10.1177/0192513X17728983>
- Nelson, S.K., Kushlev, K., English, T., Dunn, E.W., Lyubomirsky, S. (2013). In Defense of Parenthood: Children Are Associated With More Joy Than Misery. *Psychological Science*, 24(1), 3-10. <https://doi.org/10.1177/0956797612447798>
- Nelson, S.K., Kushlev, K., Lyubomirsky, S. (2014). The pains and pleasures of parenting: When, why, and how is parenthood associated with more or less well-being? *Psychological Bulletin*, 140(3), 846-895. <https://doi.org/10.1037/a0035444>

- Nelson, S.K., Lyubomirsky, S. (2015). Juggling family and career: Parents' pathways to a balanced and happy life. (W:) R.J. Burke, K.M. Page, C.L. Cooper (red.), *Flourishing in life, work and careers: Individual wellbeing and career experiences*, 100-118, Cheltenham: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781783474103.00015>
- Newton, T., McIntosh, D.N. (2013). Unique Contributions of Religion to Meaning. (W:) J. Hicks, C. Routledge (red.), *The Experience of Meaning in Life*. Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-6527-6_20
- Niemiec, C.P. (2023). Eudaimonic Well-Being. (W:) F. Maggino (red.), *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, 2212-2214, New York: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-17299-1_929
- Okun, B.S. (2017). Religiosity and Fertility: Jews in Israel. *European Journal of Population*, 33(4), 475-507. <https://doi.org/10.1007/s10680-016-9409-x>
- Palkovitz, R. (2002). Involved fathering and child development: Advancing our understanding of good fathering, (W:) C.S. Tamis-LeMonda, N. Cabrera (red.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives*, 119-140, New York: Lawrence Erlbaum Associates.
- Park, C.J., Yoo, S-K. (2016). Meaning in life and its relationships with intrinsic religiosity, deliberate rumination, and emotional regulation. *Asian Journal of Social Psychology*, 19(4), 325-335. <https://doi.org/10.1111/ajsp.12151>
- Park, C.L. (2013). Religion and meaning. (W:) R.F. Paloutzian, C.L. Park (red.), *Handbook of the psychology of religion and spirituality*, 357-378 New York: The Guilford Press.
- Pezeshki, M.Z., Zeighami, B., Miller, W.B. (2005). Measuring the childbearing motivation of couples referred to the Shiraz Health Center for premarital examination. *Journal of Biosocial Science*, 37, 37-53.
- Richter, N., Hunecke, M. (2021). The mindful hedonist? Relationships between well-being orientations, mindfulness and well-being experiences. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 22(7), 3111-3135. <https://doi.org/10.1007/s10902-021-00358-5>
- Rodzeń, W., Kilik, M.M., Malinowska, A., Kroplewski, Z., Szczepniak, M. (2021). The Loss of Self-Dignity and Anger among Polish Young Adults: The Moderating Role of Religiosity. *Religions*, 12(4), 1-7. <https://doi.org/10.3390/rel12040284>
- Rosina, A., Testa, M.R. (2009). Couples' first child intentions and disagreement: An analysis of the Italian case. *European Journal of Population/Revue Européenne de Démographie*, 25(4), 487. <https://doi.org/10.1007/s10680-009-9188-8>
- Ryff, C.D. (2014). Psychological Well-Being Revisited: Advances in the Science and Practice of Eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 83(1), 10-28. <https://doi.org/10.1159/000353263>
- Ryff, C.D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.
- Santos, M.C. (2012). Meaning in life and subjective well-being: is a satisfying life meaningful? *Researchers World-Journal of Arts Sciences and Commerce*, 3(4), 32-40.
- Steger, M.F. (2012). Experiencing meaning in life: optimal functioning at the nexus of spirituality, psychopathology, and well-being. *The Human Quest for Meaning: Theories, Research and Applications*, 165-184.
- Szykuła, R. (2022). *Logoterapia i analiza egzystencjalna. Teoria i praktyka*. Warszawa: Eneteia.
- To, S.M. (2015). Development and Validation of a Quantitative Measure for Chinese Sources of Parental Meaning. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 3580-3594. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0168-9>
- Trzebińska, E. (2008). Lepsze zdrowie dzięki większemu szczęściu. (W:) I. Heszen, J. Życińska (red.), *Psychologia zdrowia: w poszukiwaniu pozytywnych inspiracji*, 25-39, Warszawa: Academica.
- Varas, V.V., Borsa, J.C. (2022). Warren Miller and the T-D-I-B reproductive decision-making model: A theoretical review. *Revista Psicologia em Pesquisa*, 16(1), 1-22. <https://doi.org/10.34019/1982-1247.2022.v16.31757>
- Wang, X., Zhang, J., Wu, S., Xiao, W., Wang, Z., Li, F., Liu, X., Miao, D. (2021). Effects of meaning in life on subjective well-being: The mediating role of self-efficacy. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 49(4), 1-11.
- Zarzycka, B. (2007). Skala Centralności Religijności Stefana Hubera. *Roczniki Psychologiczne*, 10(1), 133-157.
- Zarzycka, B. (2011). Polska Adaptacja Skali Centralności Religijności S. Hubera. (W:) M. Jarosz (red.), *Psychologiczny pomiar religijności*, 231-261, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.